

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ КОМПЛЕКСОМ „КОЛЕДЖ-АКАДЕМІЯ”

Постановка проблеми. З переходом від адміністративно-командної системи управління освітою до демократичної, орієнтованої на автономність, більшу самостійність у прийнятті управлінських рішень, найбільш важливим постають питання забезпечення наступності, неперервності та результативності у наданні якісних освітніх послуг, що забезпечується через співпрацю закладів різних рівнів акредитації.

Налагодження професійних зв'язків між освітніми закладами різних рівнів акредитації, як показує вітчизняний та світовий досвід, підвищує їх конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг, інтенсифікує якісні зміни в освітньому менеджменті, підвищує рівень управління в цілому.

Різні моделі управління навчальними комплексами характеризуються, з одного боку, наявністю різних структур управління у навчальних закладах із різним рівнем акредитації, і, відповідно, різних цілей та завдань, напрямів їх вирішення, а з іншого – відсутністю єдиного підходу до визначення критеріїв та механізмів оцінки освітньої, наукової діяльності. Ситуація ускладнюється також і виникненням нових структурних відділень та підрозділів, що виконуються різні функції (інформаційно-комп'ютерні центри, маркетингові відділи, відділи міжнародних зв'язків, наукові видавництва, наукові лабораторії тощо). Все це породжує гострі проблеми в управлінні навчальними комплексами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розгляду основних підходів до управління навчальним комплексом у педагогічних дослідженнях є недостатньо вивченою. Існує ряд останніх досліджень, що присвячені цій проблемі, зокрема: дисертації, що висвітлюють питання неперервної професійної підготовки спеціалістів у навчальному комплексі „коледж – ВНЗ” (Н. Зубарева), теоретичні та практичні аспекти у становленні педагогічних комплексів в системі безперервної освіти вчителя (М. Сергеев) тощо.

Формулювання цілей статті. Разом із цим, питання визначення основних підходів до управління навчальними комплексами у педагогічній науці залишається відкритим. Отже, метою нашої статті є представлення підходів, що на сьогоднішній день мають бути основними в управлінні навчальним комплексом „коледж-академія”.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін „навчальний комплекс” (лат. complex – зв'язок) згідно із Положенням про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси в Україні, є об'єднанням навчально-виховних закладів усіх типів, які зберігають юридичну і фінансову самостійність.

Разом із тим, незважаючи на дослідження проблем ефективності управління навчальними закладами, комплексного підходу до вирішення

спільних адміністративних питань, на сьогодні існують наукові дослідження щодо таких комплексів, як „загальноосвітні навчальні заклади – вищі навчальні заклади”. Вказуючи на недостатність наукових розробок з питань управління навчальними комплексами, можна погодитися з думкою Є. Хрикова про те, що теорія управління навчальнимикладами різного типу, дотепер не була інтегрованою галуззю знань, адже її становили окремі нароби з управління дошкільнимикладами, загальноосвітніми школами, професійно-технічними училищами, технікумами, коледжами, інститутами та університетами. Вважаємо, що управління навчальними комплексами як соціально-педагогічними системами, що мають спільні стратегії, забезпечують організаційно-економічні та психолого-педагогічні умови підвищення якості освітніх послуг не знайшло належного наукового обґрунтування. Також можна побачити й те, що управління навчальними комплексами на сьогодні базується на нормативно-правових документах, що, хоча є основою для розвитку співпраці, але в цілому вимагають глибокого розуміння підходів до забезпечення якості навчально-виховної діяльності.

Утім, фундаментальні ідеї досліджень проблем управління навчальними комплексами, що мають в своїй основі такі комплекси, як „загальноосвітні навчальні заклади – вищі навчальні заклади” можуть стати підґрунтям при розробці проблеми управління навчальними комплексами „коледж-академія”.

При теоретичному аналізі основних підходів до управління навчальним комплексом ми маємо враховувати той факт, що у навчальних комплексах Вищим органом керівництва його діяльністю є Рада, яку очолює її Голова. Також важливим є те, що до складу Ради входять представники навчально-виховних закладів, які є об'єднаними у складі комплексу. Отже, основними принципами управління у навчальному комплексі „коледж-академія” постають добровільність та колегіальність. Підходи до управління навчальними комплексами, на нашу думку, мають бути такі – системний, ситуаційний, процесуальний та партисипативний (колегіальний, демократичний).

З позицій системного підходу в управлінні комплексом „коледж-академія” повинні виявлятися не тільки значущість, наприклад, управління окремими процесами (навчально-виховний процес, процеси підготовки педагогічних кадрів і т. п.), але і, в першу чергу, їх взаємозв'язок між собою. Зазначимо, що з точки зору функціоналізму, в процесі управління комплексом „коледж-академія” необхідно об'єднувати окремі процеси не шляхом встановлення між ними тих чи інших зв'язків, а на основі функціональної залежності цих процесів.

Наведемо думку з приводу системного підходу в управлінні освітою такого вченого, як Є. Яковлева. Відзначаючи необхідність розробки методологічних підходів до управління в освіті, Є.Яковлев приходить до висновку про обмеженість окремо взятих підходів та можливості їх об'єднання. Так, в його монографії міститься ряд тверджень, які для нашого дослідження становлять особливу цінність: „Аналіз підходів до управління освітою в цілому та управлінням якістю освіти зокрема, – зазначає Є. Яковлев, дозволяє

стверджувати, що: а) між ними існує глибокий взаємозв'язок; б) кожен з них має позитивні і негативні сторони; в) всі вони містять ідеї вирішення конкретної наукової проблеми; г) їх особливостями є взаємна компліментарність, доповнення, нерівноважність” [6, с. 34].

Погоджуючись з висунутими положеннями, ми також вважаємо, що для ефективного управління навчальним комплексом „коледж-академія” системний підхід повинен виступити основою, на яку залучаються ідеї самоорганізації науково-педагогічного персоналу та студентів як суб'єктів освіти, що в цілому дозволило б підвищити результативність та якість освітніх послуг.

Наступний підхід, що може бути прийнятним для управління навчальним комплексом „коледж-академія” – ситуаційний.

Ситуаційний підхід до управління навчальним комплексом так само, як і системний, є не скільки набором конкретних дій, а способом оптимального мислення. У разі керування даний підхід передбачає прийняття оптимальних рішень, що залежать від співвідношення наявних факторів в освітньому процесі. Аналіз літератури з проблем використання ситуаційного підходу в процесі управління (contingency approach) свідчить про широкий спектр його використання на сучасному етапі (В. Бондар, Л. Осініна, Л. Федулова, Г. Фролова, С. Штапаук і П. Кривуля та ін.), але в їх основі відбиваються рекомендації, як потрібно управляти в конкретних ситуаціях, як мають варіюватися форми, методи, системи, стилі управління в залежності від об'єктивних умов діяльності освітнього закладу.

Центральним моментом ситуаційного підходу в управлінні навчальним комплексом є ситуація, тобто конкретний набір обставин, які сильно впливають на заклади освіти в конкретний час. Зазвичай в менеджменті методологія ситуаційного підходу розглядається як процес, що має певні кроки. До них, в руслі нашої проблеми – управління навчальним комплексом „коледж-академія”, можна віднести наступні:

1) представники вищого органу управління навчальним комплексом повинні бути знайомі з ефективними засобами професійного управління освітніми установами;

2) представники вищого органу управління навчальним комплексом повинні вміти передбачати варіанти ймовірних наслідків, – як позитивні, так і негативні, – від застосування тих чи інших стратегій, концепцій, програм, методик, технологій;

3) представники вищого органу управління навчальним комплексом повинні вміти правильно інтерпретувати ситуацію, яка склалася в певний момент (як в окремо взятому випадку, так і внаслідок прийняття управлінських рішень);

4) представники вищого органу управління навчальним комплексом повинні вміти пов'язувати конкретні технології та прийоми, які дозволяють пристосуватися до ситуації, що склалася і викликають найменший негативний ефект.

Але основним недоліком, що не дозволяє обрати ситуаційний підхід у якості єдиного підходу до управління навчальним комплексом „коледж-академія” є те, що предметом управління у такому разі виступають лише профілактичні заходи або вибір дій, що запобігають появі критичних ситуацій, а не його розвиток. Саме тому застосування цього підходу в управлінні навчальним комплексом потрібне для того, щоб створювати специфічні умови для наступного вдосконалювання діяльності навчальних закладів.

Для розвитку процесу управління навчальним комплексом „коледж-академія” у якості основного нами було прийнято такий підхід, як процесний. З цією метою нами було проаналізовано наукову літературу, що висвітлює цей підхід у різних аспектах (Ю. Биков, В. Репін, В. Єліферов та ін.).

Враховуючи, що процесний підхід є одним з принципів менеджменту якості, а якість освітніх послуг сьогодні є головним фактором оцінки ефективності та результативності освітніх послуг у навчальних закладах, ми в разі застосування даного підходу розглядаємо навчальний комплекс „коледж-академія” як систему взаємопов’язаних видів діяльності.

Поняття „процесний підхід” в літературі, присвяченій проблемам управління освіти, не є однозначним. Так, Е. Коротков, вказуючи, що освіта є не просто механізмом передачі знань, а керованим процесом формування громадської та професійної свідомості, процесом розвитку культури і цивілізації, розкриває необхідність процесного підходу до управління [4].

Заслуговують також уваги погляди на процесний підхід в управлінні такого автора, як О. Заєць [3]. Він розглядає управління при процесному підході не як серію розрізнених дій, а як єдиний процес впливу на організацію. І ці дії (управлінські функції), як вказує автор, кожне з яких саме по собі є процесом, дуже важливі для успіху організації. Автор пише: „Керівник зобов’язаний послідовно виконувати такі функції... планування, організація, мотивація, контроль. Ці чотири функції управління об’єднані зв’язуючими процесами комунікації і прийняття рішень. Керівництво (лідерство) розглядається як самостійна діяльність” [3, с. 10-11].

Отже, ми бачимо, що процесний підхід до управління навчальним комплексом „коледж-академія” слід розуміти як взаємозв’язок таких функцій – планування, організацію, мотивацію і контроль.

На наш погляд, сьогодні в процесі управління навчальним комплексом „коледж-академія” необхідно враховувати основу системи менеджменту якості освітньої організації і враховувати наступні пункти: орієнтація на споживачів освітніх послуг – студентів; постійне поліпшення якості освітніх послуг; провідна роль адміністративного керівництва навчального комплексу в постановці цілей і їх досягнення; залучення співробітників і викладачів до вирішення завдань навчального комплексу.

Аналіз літератури, присвяченої проблематиці управління представниками навчальних закладів I-IV рівня акредитації (коледжів, академій, університетів тощо), дозволяє виділити декілька важливих наслідків, визначених специфікою діяльності науково-викладацького складу. Так, співробітники освітніх

організацій I-IV рівня акредитації відрізняються від службовців в інших підприємствах чи фірмах специфічними знаннями, вміннями та досвідом спілкування зі студентською молоддю, що визначає побудову взаємин на такий професійної цінності, як авторитет. Поряд з цим можна відзначити і високу міру відповідальності за результати освітньої діяльності співробітників і представниками вищого органу управління навчальним комплексом. В цьому випадку особливістю в процесі керівництва навчальним комплексом стає питання не скільки управління науково-педагогічним персоналом, а про їх самоврядування, тому як науково-педагогічний працівник, як працівник інтелектуальної праці, самостійно приймає багато рішень, пов'язаних із якістю освіти.

Наступним в управлінні навчальним комплексом для нашого дослідження ми обрали підхід, який орієнтується на побудову таких взаємин адміністрацією всередині навчальних закладів, що враховувало б партнерське ставлення до науково-педагогічного персоналу. У зв'язку з цим видається важливим у руслі нашого дослідження питання побудови та управлінні навчальним комплексом на основі партнерських взаємовідносин. З нашої точки зору, в управлінні навчальними комплексами потрібно урахувати партисипативний (колегіальний, демократичний) підхід.

Партисипативний підхід (англ. participation – участь) до управління навчальними закладами в останні роки часто обговорюється такими вченими, як В. Молодиченко, В. Нікольський, А. Огурцов, В. Платонов та ін., що знаходить все більше практичне застосування в освітніх організаціях України.

Партисипативний підхід до управління навчальним комплексом бере свій початок від того процесу демократизації в системі управління освітою, який послідовно проводиться в нашій країні. У зв'язку з цим наведемо думку В. Молодиченка: „Стосовно цінності демократії зазначимо, для того „щоб йти в ногу з життям, на рівних співпрацювати з європейськими університетами, ми повинні вчитися демократії. Демократія – це процес, у якому кожен повинен брати участь, а не чекати на її прихід зовні” [5, с. 37]. Про доцільність спільної співпраці зазначено і у Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки.

Для нашого дослідження також цікавими видаються роботи зарубіжних і вітчизняних вчених (Р.Акофф, О.Віханський і А. Наумов і ін.) Так, принцип партисипативного планування розкривається в роботі відомого американського вченого, Рассела Лінкольна Акоффа [1]. Р. Акофф справедливо зауважував, що цей принцип в управлінні, перш за все, означає пряме залучення до процесу планування всіх тих, кого воно безпосередньо стосується.

Як багатофункціональний засіб в управлінні, партисипативне планування сприяє, за Р.Акоффом, розвитку всіх, хто в ньому бере участь, в тому випадку, якщо реалізовувати цей принцип для всіх співробітників організації, у відповідності до демократичних вимог суспільства. Розвиток персоналу, за авторитетною думкою Р. Акоффа, є найважливішим аспектом розвитку самої організації, творення її майбутнього в епоху змін та у вік систем.

О. Віханський і А. Наумов розглядають процеси управління з позицій найбільш ефективного використання потенціалу організації, в першу чергу людського потенціалу, що необхідно для успішного виживання в динамічно змінному оточенні. При цьому автори вважають, що концепцію партисипативного управління вже не можна пов'язувати тільки з процесом мотивації, а слід розглядати як один із загальних підходів до управління людиною в організації [2, с. 186].

На думку авторів, концепція партисипативного управління виходить з того, що якщо людина в організації зацікавлено бере участь в різній внутрішньоорганізаційній діяльності, то вона тим самим, отримуючи від цього задоволення, працює з більшою віддачею, краще, якісніше і продуктивніше. О. Віханський і А. Наумов виводять кілька положень, що є важливими для нашого дослідження. Ці положення зводяться до наступних пунктів:

1) партисипативне управління, відкриваючи працівнику доступ до прийняття рішення стосовно питань, пов'язаних із його функціонуванням у організації, мотивує людину до кращого виконання своєї роботи;

2) партисипативне управління не тільки сприяє тому, що працівник краще справляється зі своєю роботою, а й призводить до більшої віддачі, більшому вкладу окремого працівника в життя організації, тобто відбувається більш повне задіяння потенціалу людських ресурсів організації [2, с. 185-186].

Висновки. Аналіз літератури та теоретичне побудова основних підходів до управління навчальним комплексом „коледж-академія” дозволив нам виділити наступні положення:

1. Управління навчальним комплексом „коледж-академія” повинно здійснюватися на основі синтезу таких підходів, як системний, ситуаційний, процесний, партисипативний з урахуванням ідей самоорганізації суб'єктів навчально-виховного процесу.

2. При управлінні навчальним комплексом важливо враховувати, що основний персонал комплексу – професорсько-викладацький склад, який проявляє себе не тільки як виконавець певної роботи (наукові працівники, завідувачі відділеннями, кафедрами, творчих груп, методичних об'єднань, лектори тощо), а як особистість, в основі розвитку якої – професійний авторитет. Нехтування професійним авторитетом викладачів з боку адміністрації призводить до погіршення якості освітніх послуг.

3. Для реалізації системи раціональних змін в управлінні навчальним комплексом „коледж-академія” важливим узгодження структурно-функціональних компонентів (мета, завдання, принципи, закономірності, функції управління навчальним комплексом; суб'єкти освітньої діяльності навчального комплексу та об'єкти управління); розробка і застосування діагностичних методик системи управління навчальним комплексом „коледж-академія”; розробка і надання рекомендацій для покращання процесу управління навчальним комплексом „коледж-академія”, які б включали систему заходів популяризації основних підходів до процесу управління, запровадженні програм формування системи якості освітніх послуг у навчальному комплексі,

всебічного заохочення адміністративних органів та науково-викладацького складу навчального комплексу до активного застосування і поширення оновлених організаційних принципів, функцій управління в процесі надання освітніх послуг тощо.

Перспективним для даного дослідження вважаємо розробку структурно-функціональних компонентів в управлінні навчальним комплексом „коледж-академія”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации: пер. с англ. / Р. Акофф; ред. В.Т.Рысин; пер. с англ. В.А.Бирюков, М.М.Кресберг. – М.: Прогресс, 1985. – 328 с.
2. Виханский О.С. Менеджмент: учебник / О.С.Виханский, А.И.Наумов. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во „Экономистъ”, 2006. – 670 с.
3. Заяц О.В. Организация, администрирование и управление в социальной работе / О.В.Заяц. – Владивосток: Изд-во Дальневосточ. ун-та, 2004. – 210 с.
4. Коротков Э.М. Управление качеством образования: учеб. пособ. для вузов / Э.М.Коротков; [2-е изд.]. – М.: Академ.проект, 2007. – 320 с.
5. Молодиченко В.В. Система освіти: ціннісний контекст / В.В.Молодиченко // Нова парадигма: журнал наукових праць / голов. ред. В.П.Бех; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова; Творче об'єднання „Нова парадигма”. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип. 88. – С. 31-39.
6. Яковлев Е.В. Внутривузовское управление качеством образования: [монография] / Е.В. Яковлев. – Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 2002. – 390 с.

АНОТАЦІЯ

Жидких Т.М. Основні підходи до управління навчальним комплексом „коледж-академія”. У статті розкрито основні підходи (системний, ситуаційний, процесний, партисипативний) до управління навчальним комплексом „коледж-академія”. Автор виділяє основні положення, що спрямовані на запровадження системи раціональних змін у процесі управління.

Ключові слова: управління навчальним закладом, коледж, академія.

АННОТАЦИЯ

Жидких Т.Н. Основные подходы к управлению учебным комплексом «колледж-академия». В статье раскрыты основные подходы (системный, ситуационный, процессный, партисипативный) к управлению учебным комплексом «колледж-академия». Автор выделяет основные положения, направленные на внедрение системы рациональных изменений в процессе управления.

Ключевые слова: управление учебным заведением, колледж, академия.

SUMMARY

Zhidkikh T.N. The main approaches to the management of the educational complex "college academy". In the article the main approaches (systemic, situational, process, participative) learning to manage the complex „College-Academy”. The author highlights the main provisions for the introduction of rational changes in the governance process.

Key words: *management school, college, academy.*